

Teckenförklaring

- Kinnekulle Natura 2000-område
- Naturreservat
- Parkering
- Tågstation
- Camping
- Vandrarhem
- Dricksvatten
- Raststuga
- Vindskydd
- Badplats
- Gästhamn
- Utsiktstorn
- Utställning om Kinnekulles natur
- Kyrka
- Fornlämning
- Toalett

Naturreservat

- Halla
- Blomberg
- Västerplana storäng
- Gamleriket
- Såten
- Bestorp
- Österplana hed och vall
- Råbäcks sjöskog
- Råbäcks ekhagar
- Gröne skog
- Stora Salen
- Skagen
- Törsäter
- Råbäck
- Hellekis
- Munkängarna
- Djurgården
- Hönsätters sjöskog
- Östra och Västra Fågelön
- Varaskogen
- Björkullasand

Vandringsleder

- Kinnekulle vandringsled
- Vandringsled
- Pilgrimsled

- Barrskog
- Lövskog
- Öppen mark
- Åker
- Våtmark
- Tätort

0 1000 m

Välkommen till Kinnekulle

Naturen är en plats att hämta kraft – och Kinnekulle är en fantastisk kraftkälla. Det blommande berget är rikt och omväxlande. Här finns alltid en grön vrå för dig som söker upplevelser, aktiviteter, glädje, frid eller tröst.

Men Kinnekulle är mer än så. Kinnekulle är också ett Natura 2000-område. Det betyder att Kinnekulle ingår i ett stort nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Stora delar av berget är också naturreservat. Där vill vi bevara, återställa och vårda värdefull natur. Det gör vi för djurens, växternas och människornas skull. Djuren och växterna får ett ovärderligt hem, samtidigt som vi människor får fina strövområden. Det går faktiskt att kombinera.

Starta vid Högkullen

I den här broschyren presenterar vi Kinnekulles olika ansikten och innebänare. Många av bergets godbitar kan du nå genom ett nät av vandringsleder. Kinnekulleleden, som är något av bergets pulsåder, är 45 km lång. Det finns också flera kortare slingor, som är markerade.

Vi rekommenderar att du börjar din dag vid Högkullen – som bjuder på en utomhusutställning om Kinnekulle.

Det går utmärkt att ta sig till Kinnekulle med kollektiva färdmedel. Tåg eller buss. Naturligtvis går det även att parkera en bil på de flesta platser, men tänk på att gårdsplaner inte är någon parkeringsplats.

Högt över havet

... och för dig som står på toppen av berget och undrar hur högt du är kan vi avslöja följande. Du befinner dig 263 meter över Vänerens yta, men hela 307 meter över havet. Du bjuds alldeles oavsett räknasätt på en vacker vy över landskapet.

Eksnabbvinge (*Favonius quercus*).

Det västgötska alvaret

Du har säkert hört talas om Stora Alvaret på Öland. Typiskt för alvarmarker är ett mycket tunt jordlager på kalkberg. Växt- och djurlivet på alvaret är rikt, men livsvillkoren hårda. Här får allt levande stå ut med översvämningar, torka och näringsbrist.

Alvaret är naturligtvis mest förknippat med Öland och Gotland – och det är helt i sin ordning. Tre fjärdedelar av världens alvarmark finns på de båda öarna i Östersjön.

Men också Västergötland bjuder på alvar. Vid Österplana hed finns det största alvaret på det svenska fastlandet.

Gräsmarker och stenmurar

Det västgötska alvaret avbryts ibland av frodigare gräsmarker, fuktängar och kärr.

Gräsmarker är också en typisk miljö för Kinnekulle. Vissa områden är helt öppna, medan andra bär spridda träd och buskar.

I det grå gränslandet berättar stenmurarna om människans mödosamma historia i området. Murar som en gång byggdes för att hindra betesdjuren – kor och får – att trampa in på åker och äng.

Hav och stenar

Kinnekulle är uppbyggt av flera olika bergarter. De bildades för hundratals miljoner år sedan, när Sverige ännu låg under havsytan. Kinnekulles bergarter är, nerifrån och upp: urberg, sandsten, alunskiffer, kalksten, lerskiffer och diabas. Diabasen är bergets hårda hätta.

I kalkstenen kan du se fossiler (avtryck) av djur som levde i haven för 500 miljoner år sedan.

En ö i havet

Kinnekulles historia finns också i de många klevarna. Klevrar är branter som markerar var havsnivån gick i slutet av istiden. Då var Kinnekulle bara en ö i ett stort hav. Vågorna slog mot kullen och formade berget. Idag blir klevarna magnifika vattenfall om våren. Vi rekommenderar särskilt ett besök vid Martorpssfallat eller Bratteforsfallat.

Stenbrytningens tid

Människorna upptäckte tidigt att Kinnekulle lämpade sig för stenbrytning. Stenhuggeriet växte fram och blomstrade under 1100- och 1200-talen. Kalksten och sandsten var lättarbetade material som bland annat förvandlades till nya kyrkor. Senare, under 1500-talet, tillverkades trapptenar, spisar och milstenar på Kinnekulle.

Idag ses fortfarande spåren efter en senare industri – kalkbränningen.

Trilobit. Det här djuret, fångat i ett avtryck i kalkstenen, levde i havet för långesedan.

Människans historia

Det har bott människor på Kinnekulle i tusentals år. De äldsta spåren efter mänsklig bebyggelse är från stenåldern.

Vår långa relation med Kinnekulle visade sig inte minst när ett par pojkar under det sena 1800-talet upptäckte hållristningarna vid Flyhov, som ligger mellan Husaby och Kinne-Kleva.

Jorden grävdes bort och flera hundra figurer kom fram i ljuset – figurer som ristades in i sandstenen för drygt 3 000 år sedan.

Tidig kristendom

Kinnekulle spelade en central roll under kristnandet av Sverige. Eller det som senare skulle bli Sverige. Olof Skörkonung sägs ha döpts i Husaby i början av 1000-talet, och under 1100-talet byggdes flera kyrkor. Kyrkor som i de flesta fall fortfarande står kvar.

Herrgårdarnas tid

Några hundra år senare – under 1600-, 1700- och 1800-talen – blomstrade herrgårdskulturen på Kinnekulle. På västsidan ligger ännu ett pärlband av ståtliga gods och herrgårdar: Hönsäter, Hellekis, Råbäck, Trolmen, Hjelmäter och Blomberg.

Husaby kyrka. Byggt i sandsten under 1100-talet.

Bondens möda

Men för det landskap som idag präglar Kinnekulle torde bonden ha varit den viktigaste arkitekten. Med bete och slätter formades det ljusa och öppna landskapet. Det ska vi vara rädda om. Dagens berg ska också bli morgondagens.

I gammelekarnas rike

Kinnekulles västsidan är ett av Europas vackraste och mest värdefulla ekområden. Här växer omkring 1 500 grova ekar. Ändå är nog dagens bestånd av jätteträd bara en spillra av vad som fanns på Kinnekulle för ett par hundra år sedan.

Det är ont om ålderstigna ekar i Europa. Faktum är att en stor del av vår världsdelens gammelekar återfinns inom Sveriges gränser. Att bevara ekhagarna på Kinnekulle är därför ett arbete av internationell betydelse.

Myllrande miljonstad

En gammal ek är en myllrande miljonstad. I ett enda träd finns det enorma mängder insekter, svampar och lavar. Inget annat svenskt träd är lika rikt på liv.

Ekar kan bli mycket gamla. Det är svårt att veta exakt hur gamla, men en ek kan nog – under gynnsamma omständigheter – bli 1 000 år. Problemet är att gamla ekar blir ihåliga, och då är det svårt att räkna årsringar.

Men tänk om. Tänk om du vilar huvudet mot ett träd som var planta under vikingatiden. Tanken svindlar...

Att vila bland ekar

Det finns ett flertal spännande besöksområden för dig som vill vila en stund bland månghundraåriga ekar.

Vi rekommenderar en vandring vid Västerplana storäng, Blomberg, Djurgården, Gamleriket eller Råbäckskhagar.

Kinnekulles västsidan är ett av Europas mest värdefulla områden för ekar som hunnit bli gamla och grova.

Det blommande berget

Kinnekulle brukar kallas för det blommande berget. Det är passande. I lövlundarna bildar ramslöken under försommaren en grön matta, smyckad med snövita blommor, tindrande likt stjärnor på natthimmelen.

Ramslöken är sällsynt i stora delar av Sverige, men talrik i vissa områden på Kinnekulle. Här sprider de gröna bladen en stark doft av lök.

Fuktiga ögon

På alvarmarkerna, eller kanske framförallt i de kärr som likt fuktiga ögon smyckar de tunna jordarna, trivs en rad orkidéer. Sankt Pers nycklar, guckusko, honungsblomster och flugblomster – för att nämna några.

I torrare områden finns kalknarven. Liten och lågväxt, och med vita blommor. Kanske inte mycket för ögat – men oerhört sällsynt. Kalknarven växer bara i Västergötland och på Gotland – i hela världen.

Kaktusar på berget

Vi skulle kunna fortsätta sprida stora och vackra ord om bergets blommor. Vi skulle kunna berätta om särlåkan, lundbråsmän, gulsippan, höstspiran och strävlostan. För att inte tala om fetknopparna, som är Nordens motsvarighet till kaktusar.

Men vi nöjer oss så. Vi nöjer oss med att hälsa dig välkommen till det blommande berget.

Fyra av bergets vackra blommor. Från vänster: guckusko (*Cypripedium calceolus*), gulsippa (*Anemone ranunculoides*), Sankt Pers nycklar (*Orchis mascula*) och ramslök (*Allium ursinum*).

Den ädla lövskogen

Ädellövskogen har en given plats på Kinnekulle. Munkängarna och Halla är två fina exempel. Namnet, ädellövskog, kan imponera mest på Kinnekulle. Men det finns barrskogar, och några är mycket speciella.

Till ädellövträden räknas ek, alm, ask, lind, lönn, fågelbär och bok.

Flera ansikten

Att våren och försommaren är förförisk behöver knappast förklaras, men Kinnekulles ädellövskogar har flera vackra ansikten. Ett för varje årstid. I synnerhet hösten, med sprakande färger och knastrande blad, är en upplevelse som varmt rekommenderas.

Att vandra längs den lummiga sandstenskleven i Halla, eller i den magnifika lövlund som kallas Munkängarna, är en ren och skär njutning.

Bränsle för livet

För oss är ädellövskogen en utflykt. En stunds andhämtning i vardagen. För mängder av svampar, lavar, mossor, insekter, blommor och fåglar är skogen mer än så. Den är ett hem. Kanske det enda som duger. I Munkängarna och vid Halla har en rad specialiserade livsformer hittat en plats i tillvaron. Inte minst tack vare död ved.

Död ved är en bristvara i svenska skogar. Döden är nämligen bränsle för livet. Utan död finns inget liv – och därför kommer du att se träd som ligger ner och förmultnar i markerna. Det är inte försommelse. Tvärtom. Det är omvårdnad.

Kragjordsstjärna (*Geastrum triplex*). En sällsam och sällsynt svamp.

Vindlande vandringar

För dig som vill vandra i barrskogar erbjuds goda möjligheter vid Hönsäters sjöskog, Gröne skog, Råbäck, Råbäcksköskog, Hellekis och Säten. De speciella kalkbarrskogarna hittar du vid Säten, Hönsäter och Gröne skog.

En ovanlig allians

Det är kanske inte barrskogarna som imponerar mest på Kinnekulle. Men det finns barrskogar, och några är mycket speciella.

På Kinnekulle möts nämligen ytterligheter. Kalkberget och barrskogen. Det är väldigt ovanligt.

Stjärnor på jorden

Den ovanliga alliansen mellan kalkmark och barrskog lockar fram flera sällsynta svampar.

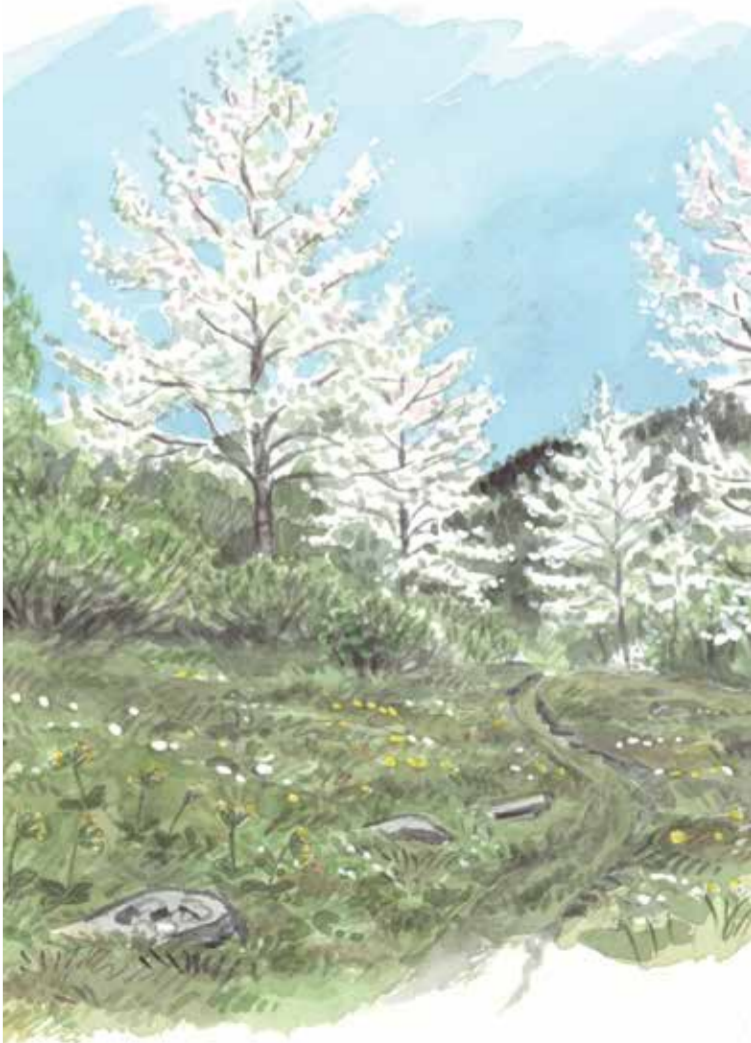
De kanske märkligaste kallas för jordstjärnor. Jordstjärnorna påminner först om en hård lök, men spricker och antar formen av en stjärna.

Svampen reser sig sedan på sina stjärnlikartade och blottar fruktkroppen i hopp om att hårt väder ska sprida sporer alla världens väg.

Naturreservat i Västra Götalands län

Kinnekulle

SVENSKA

Drakar och törnskator

Fåglarna följer landskapet. I de öppna spåren som präglar stora delar av Kinnekulle trivs fågelarter som törnskata, göktytta, hämpling och gulsparrv.

Törnskata (*Lanius collurio*).

I lövlundarna påträffas ofta stenknäck, mindre hackspett och skogsduva.

Kinnekulles barrskogar är mer sparsmakade, men du möter ibland vår största hackspett – den kolsvarta spillkråkan.

Doften av plommon

Läderbagge, skeppsvärfluga, trumgräshoppa, alvargräshoppa och kullerlöpare. Där har du en knippe vackra namn på sällsynta småkryp som de flesta av oss aldrig hört talas om. Och det spelar ingen roll. Det väsentliga är att det finns ett rikt utbud av allehanda insekter på Kinnekulle. Det betyder nämligen att det finns en mängd olika och attraktiva miljöer – och det betyder också att naturvärden fungerar.

Men skulle du springa på en läderbagge i en gammal ek ska du inte försöka sticka fram näsan. Den lilla skalbaggen doftar nämligen läder. Eller kanske torkade plommon, som en del påstår.

Läderbagge (*Osmoderma eremita*).

Att göra sig vacker

Det finns en drake på berget. Åtminstone om våren. I några av vattensamlingarna på Kinnekulle trivs den sällsynta större vattensalamandern. Namnet till trots rör det sig om en ganska liten ödla, men hanen har den lilla egenheten att skaffa sig en ryggkam under parningstiden. Den gör sig vacker – och det får faktiskt salamandern att påminna om en drake. En mycket liten drake. Garanterat ofarlig. Och fridlyst.

Men det är lättare att se dovhjortar än drakar på berget. De vackra och ganska talrika hjortarna är ättlingar till en handfull djur som släpptes ut i mitten av 1900-talet. Dovahjorten kommer ursprungligen från medelhavsområdet.

Större vattensalamander (*Triturus cristatus*)